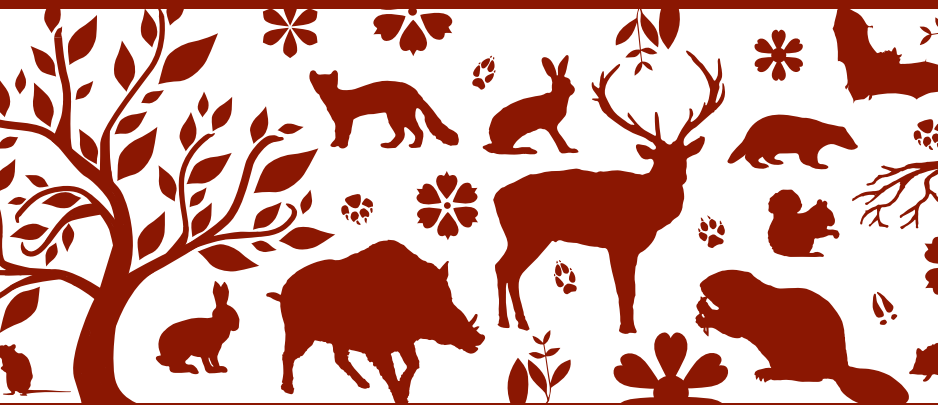

Zoogdieren

 VERRASSEND VLAKBIJ

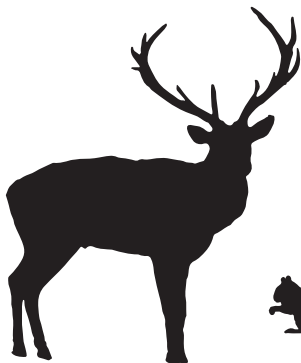

JIP LOUWE KOOIJMANS

KNNV UITGEVERIJ

Inhoud

Voorwoord Anneke Blokker	6	JANUARI	16
Hoe heet wat bij een zoogdier?	8	Sporen herkennen	18
Wat heb je nodig?	10	FEBRUARI	20
Hoe groot is een zoogdier?	14	Uitwerpselen	22
		MAART	24
		Zelf doen: Egelvriendelijke tuin inrichten	26
		APRIL	30
		Zelf doen:	
		Vleermuiskast ophangen	32
		MEI	36
		Waar dieren wonen	38
		JUNI	40
		Zelf doen: Muizenruiter maken	42
		JULI	44
		Zelf doen:	
		Eekhoornvriendelijke tuin	46
		AUGUSTUS	48
		Walvisstrandingen	50
		Bruinvis op het strand	52
		SEPTEMBER	54
		Zelf doen: Cameraval plaatsen	56
		OKTOBER	58
		Zelf doen: Batdetector	60
		NOVEMBER	62
		Zelf doen: Braakballen uitpluizen	64
		DECEMBER	66

ZOOGDIERTEN KIJKEN

Texel	68
Oostvaardersplassen	70
De Hoge Veluwe	72
Zuid-Limburg	74

SOORTEN

Zoogdieren van steden en tuinen	78
Zoogdieren op het boerenland	92
Haas en konijn herkennen	94
Marters herkennen	100
Huisdieren	108
Zoogdieren van moerassen	112
Muizen herkennen	120
Zoogdieren in bossen	124
Geweien herkennen	138
Zoogdieren van kust en zee	142
Zeehonden herkennen	146
Faunapassages	152
Prehistorie	154
Rewilding Europe	156

ZOOGDIERTEN OP VAKANTIE

Whalewatch	160
Spitsbergen	166
Lapland	168
Britse Eilanden	170
Alpen	172
Rhönedal	174
Camargue	176
Gibraltar	178
Fotograferen is nooit saai	180
Zoogdiervereeniging	184
Jaarrond Tuintelling	186
Verder lezen	188
Tot slot	190
Dagboek	193
Soortenlijst	206
Beeldverantwoording	208

Voorwoord

Heb je weleens een zeehond gespot in een gracht bij jou om de hoek? Of een vos in je achtertuin? Deze rijke ervaring is niet alleen toebedeeld aan de frequente natuurbezoeker, of bewoner van de kuststrook. Deze twee tot de grootste behorende zoogdieren die ons land rijk is, weten hun weg tegenwoordig namelijk tot diep in de stad te vinden.

En zie je in het donker ook weleens van die fladderende, batman-achtige gedaantes langs je raam scheren? Gefeliciteerd! Dan beschik je namelijk over gratis milieuvriendelijke insectenverdelging in de vorm van een vleermuis. Het enige vliegende zoogdier op aard.

De helft van alle vleermuissoorten die in Nederland voorkomt, leeft in de stad. Dat is heel gunstig voor de stedelingen. Überhaupt voor de mens. Een vleermuis vangt namelijk gemiddeld 3.000 insecten per nacht, inclusief die vervelende steekmuggen.

6

Juist in de stad, de plek waar verreweg de meeste mensen wonen, komen ook de spannendste zoogdieren voor. Hoe paradoxaal het dus ook klinkt, de stad is een van de meest boeiende natuurgebieden in Nederland. Dit is een van de redenen waarom ik stadsecoloog ben geworden.

Om de stadse biodiversiteit een handje te helpen, zorg ik er bijvoorbeeld voor dat het groen in de stad – waarin onder andere zoogdieren hun voedsel, veiligheid en voortplantingsplek vinden – wordt gestimuleerd. Dit betreft niet alleen parken, maar bijvoorbeeld ook oevers en andere belangrijke ecologische structuren. Bij elkaar vormen zij de groene aderen van de stad; de snel-, en in het geval van bijvoorbeeld een egel soms traag-, wegen waarlangs zoogdieren de stad uit-, maar vooral intrekken. Daartoe behoort ook jouw tuin. Die fungeert als een stapsteen binnen het grote netwerk van deze aderen. Daarom is het van groot belang dat je tuin niet wordt volgeplempt met gemakkelijk onderhoudbaar beton, maar juist ruimte biedt aan weelderig groen waarvan niet alleen je oerbrein heel gelukkig wordt, maar ook een deel van de in deze gids omschreven zoogdieren.

En je profiteert niet alleen omdat ons brein bewezen gelukkiger wordt van al dat groen, iedere vierkante meter groen draagt bij aan het temperen van de hittepieken in de zomer en bij een flinke stortbui voorkomt het dat je huis volloopt met ongewenst vloeibaar materiaal. Geen overbodige luxe met de huidige – en in de toekomst mogelijk nog intensievere – neerslagintensiteit. En mocht je niet beschikken

over een tuin, niet getreurd! Je kunt ook een bijdrage leveren in de vorm van een groen dak en/of gevel. Dat levert dezelfde voordelen op.

Kortom, iedereen kan mee helpen aan een groenere en biodiversere wereld en hier vervolgens vol verwondering in verdwalen. Maar vergeet dan niet om deze gids mee te nemen! Je weet nooit wat je tegenkomt.

Anneke Blokker
stadsecoloog van Amsterdam

Wat heb je nodig?

Zoogdieren zijn geweldig. Door hun aabare uiterlijk spreken ze veel mensen aan. Om ze te zien, moet je wel even net wat meer moeite doen dan bij andere dieren zoals vogels of vlinders.

Sommige zoogdieren laten zich vrij eenvoudig bekijken. Haas en zeehond zijn overdag actief en leven in een open landschap. Eekhoorn en egel zoeken onze tuinen op, dus dat is helemaal makkelijk. Maar de meeste zoogdieren zijn 's nachts actief en ze zijn bovendien mensenschuw, dus we moeten meer moeite doen om ze waar te nemen. Er zijn tal van methodes om de aanwezigheid van zoogdieren vast te stellen en door technologische ontwikkelingen komen er steeds geavanceerdere hulpmiddelen.

OP EXCURSIE

Natuurlijk is het het leukst als je zelf wilde dieren ontdekt, maar waar moet je zoeken? Je kan een cameraval (zie blz 56) foto's laten maken waarmee je een kijkje krijgt in het anders onzichtbare nachtleven van zoogdieren. Maar natuurlijk wil je het zelf écht beleven. Daarom worden in veel natuurgebieden excursies georganiseerd, waarbij je samen met de boswachter of een andere deskundige op zoek gaat naar dieren. Zij weten waar dieren leven en vertellen je hoe je ze kunt zien.

VONDST

Geen enkel dier heeft het eeuwige leven, alle gaan dood. Vondsten van dode dieren, vertellen ons waar die dieren hebben geleefd. Bijvoorbeeld verkeersslachtoffers van egel en das, of de resten van kleine zoogdieren in de braakballen van uilen. En wat te denken van de prooien die onze eigen kat meebrengt naar huis?

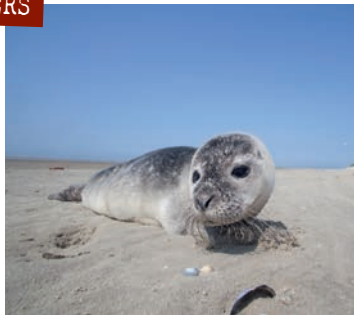
Juni We gaan lekker zonder jas naar buiten. Het is zacht zomerweer en lekker lang licht. We beleven de langste dag en het wordt officieel zomer, maar vaak is het al de hele maand prachtig zomer weer. Hoe heerlijk is het om nu buiten te zijn! Onzichtbaar voor ons liggen overal jonge diertjes te wachten op moeder om gezoogd te worden, veilig verstopt in holen, in nesten of in de begroeiing. Tijdens een zomerse barbecue in de tuin zien we vleermuizen vliegen en als wij eenmaal in bed liggen, komen bosmuizen en egels snoepen van onze geknoede restjes.

REE

Reekalfjes vluchten niet als een mens of een roofdier nadert. Ze blijven vaak liggen en vertrouwen volledig op hun schutkleur. Bovendien geven ze, als extra bescherming, geen geur af. Als je er een vindt, laat het liggen en raak het niet aan! Het beestje is niet verloren, de moeder is altijd dicht in de buurt.

HUILERS

Zeehondenmoeders herkennen hun jongen tussen de andere zeehonden van de groep, waarschijnlijk aan de lichaamsgeur. Jonge zeehonden die hun moeder toch kwijtraken laten een klagerig huilend geluid horen om de aandacht van hun moeder te trekken, daarom worden ze huilers genoemd.

HAAS

24 uur na de geboorte verlaten de jonge hazen het legertje van hun moeder en verstoppen zich ergens in het gras in de omgeving. Elke dag rond 3 kwartier na zonsondergang keren ze terug naar de geboorteplek en worden door de moeder gezoogd. Na een maand zijn de haasjes zelfstandig.

41

DWERGVELEERMUIS

Vanaf het eind van deze maand zijn de eerste jonge dwergveleermuizen vliegvlug. Terwijl de jongen van de watervleermuis en meervleermuis juist deze maand worden geboren.

Zelf doen: een muizenruiter maken

Een muizenruiter dient als winteronderkomen voor muizen. Uilen en andere muizen etende roofvogels, zoals torenvalk en buizerd, hebben al snel in de gaten dat hier een hapje te halen valt. Vooral tijdens strenge winters met sneeuw biedt de muizenruiter uilen en roofvogels een grotere kans om te overleven.

42

Idealiter bestaat een muizenruiter uit zes stokken: drie voor de piramide en drie voor de ondergrond. Deponeer op de bodem een dikke laag stro, strooi daarop een laag graan en leg daar weer stro overheen. Daarbovenop stapel je een ruime hoeveelheid takken. Bedek de ruiter zelf met hooi of andere gemaaide vegetatie. Het is belangrijk dat er tijdens de winter regelmatig graan in de ruiter gestrooid wordt, zodat de muizen voldoende te eten hebben. Op deze manier overleven de muizen én de uilen de winter.

TORENVALK

De torenvalk is bij uitstek een roofvogel die profiteert van een muizenruiter. Kleine zoogdieren vormen zijn hoofdvoedsel.

STEENUIL

Op boerenerven is de steenuil gebaat bij het plaatsen van een muizenruiter. Het menu van de steenuil is veelzijdig. Regenwormen en insecten worden door dit kleine uiltje niet versmaad, maar muizen zijn de belangrijkste energiebron.

BOSMUIS

Een van de muizensoorten die op de muizenruiter afkomt, is de bosmuus.

Texel

‘Het gouden boltje’

Eilanden hebben doorgaans een geheel eigen dierenbevolking. Omdat het geïsoleerd is van het vasteland, komen sommige soorten er niet voor. Daardoor zijn de soorten die er wel leven vaak algemeen, ook op plekken waar ze normaal misschien niet zouden voorkomen. De Noordse woelmuis en de waterspitsmuis, die in Nederland zeldzaam zijn, zijn op Texel de meest wijdverspreide soort van hun familie. Ze komen bijna overal voor, de andere soorten woelmuizen en spitsmuizen zijn veel zeldzamer. Zo ook Texel, dat ontstaan is rond een keileembult uit de ijstijd, die nog steeds te zien is en ‘de hoge berg’ wordt genoemd (36 meter hoog). Texel is eenvoudig te bereiken met de veerboot vanaf Den Helder. Een week, een weekend of maar één dagje, een verblijf op Texel is altijd heerlijk.

GEWONE ZEEHOND

Vanuit de haven van Oudeschild vertrekken regelmatig robbentochten: boottochten om zeehonden te bekijken op de Waddenzee – absoluut de moeite waard. De afvaartijden zijn afhankelijk van het getij en worden bekendgemaakt op een bord op de kade.

NOORDSE WOELMUIS

Op het overgrote deel van Texel is de noordse woelmuis de enige woelmuis. Alleen in de binnenduïnbossen leeft hier en daar de aardmuis, die sterk lijkt op de veldmuis. De noordse woelmuis bewoont de verschillende landschappen op het eiland: van de vochtige duinvalleien en het landelijk gebied tot op de waddendijk.

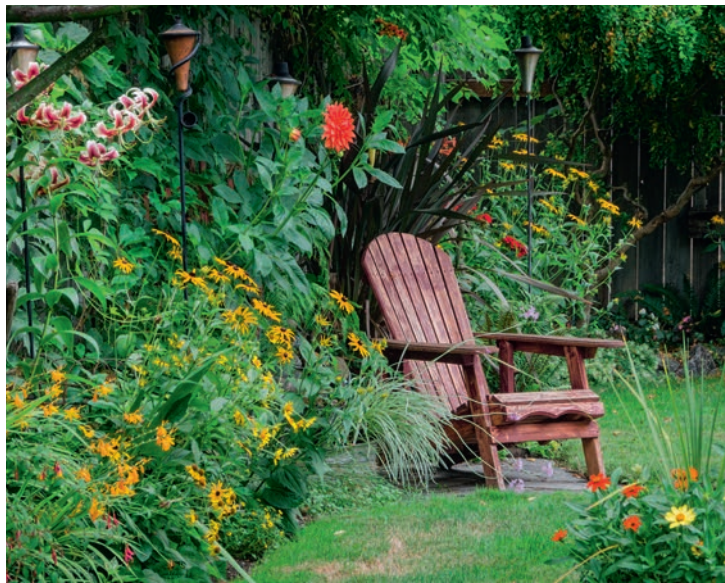

WATERSPITSMUIS

Op Texel leefde tot voor kort slechts één spitsmuissoort, de waterspitsmuis. Tegenwoordig komt ook de huisspitsmuis voor. De waterspitsmuizen op Texel hebben, in tegenstelling tot hun soortgenoten op de vaste wal, geen witte maar een donkere buik. Ze leven hier in gebieden waar je ze op het vasteland niet zo gauw zou tegenkomen, bijvoorbeeld verwijderd van het water.

Steden en tuinen

Het is een mooie avond, de zomer nadert zijn einde. Ik zit in de tuin met mijn laatste kop thee. Langs de gevel vliegen twee vleermuisjes. Waarschijnlijk zijn het dwergvleermuizen. Dat weet ik niet zeker, maar dat doet er ook niet toe. Ik zie ze graag, want elke mug die ze vangen, zal mij vanavond niet uit mijn slaap houden. Plotseling klinkt er geroezemoes vanuit de border. Daar is de egel weer! Onverstoord dribbelt hij over het gazon naar het waterbakje van de katten. Soms is hij samen met een andere egel, maar vandaag is mijn stekelige vriendje alleen. Hij of zij neemt een paar slokjes en zonder op of om te kijken loopt het beestje de tuin weer uit. Net als ik denk dat het tijd is om naar bed te gaan, komt de kat thuis met een muis in zijn bek. Als hij zijn prooi trots aan mijn voeten legt, zie ik aan de lange staart dat het een onfortuinlijke bosmuis is.

Egel

79

De egel is een uniek dier; zijn rug is begroeid met stekels. Hij beschikt over een speciale kringspier waarmee hij zich kan oprollen bij gevaar. Het is een zeer effectieve bescherming tegen roofdieren, maar niet tegen verkeer. De egel is hoofdzakelijk 's nachts actief en dan is hij tamelijk luidruchtig. De egel komt algemeen voor in heel Nederland, inclusief de Waddeneilanden. Hij leeft in uiteenlopende landschappen, met voldoende ondergroei en variatie. Tijdens de winterslaap verliest de egel ongeveer een derde van zijn totale lichaamsgewicht.

kopromplengte:

200–310 mm

schouderhoogte: 160 mm**staartlengte:** 20–45 mm**gewicht:** 300–1100 g

niet te verwarren met andere soorten

voedsel: voornamelijk dierlijk, zoals slakken, wormen en andere ongewervelden; zelfs kleine zoogdieren en eieren; soms fruit en paddenstoelen

Jan

Feb

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Dec

Een egel heeft tussen de 5000 en 8000 stekels. Elke stekel is 1,5 tot 2,5 centimeter lang en iets meer dan 2 millimeter breed.

Bosmuis

82

Jan
Feb
Mrt
Apr
Mei
Jun
Jul
Aug
Sep
Okt
Nov
Dec

kopromplengte:

7,5–11 cm

staartlengte: 7–11,5 cm

gewicht: 13–35 g

te verwarren met:

huismuis

voedsel: grote zaden, zoals noten en eikels, ook bessen en ongewervelde dieren

De tamelijk puntige snuit, de grote oren en de prachtige zwarte ogen geven de bosmuis een schattig *Mickey Mouse*-uiterlijk. Zijn vacht is gelig bruin en hij heeft een witte buik. De staart is even lang als, of zelfs langer dan de kopromplengte. De bosmuis is een zeer actief diertje, vooral 's nachts. Met zijn grote achterpoten, beweegt hij zich springend voort. In ons hele land is hij zeer algemeen in veel verschillende landschappen, van tuinen tot bossen.

De bosmuis is een van de meest algemene en de meest wijdverspreide zoogdieren van ons land. Hij komt voor in vrijwel alle biotopen, behalve in open en zeer natte terreinen.

Bruine rat

De bruine rat is grijsbruin van kleur en heeft een lange, kale staart. Hij komt oorspronkelijk uit Azië en heeft zich in het voetspoor van de mens over de wereld verspreid. In ons land komt hij algemeen voor, meestal geassocieerd met mensen en hun afval of voedsel. De bruine rat is zeer sterk en weet verbluffend goed gebruik te maken van de kansen die mensen bieden. Hij loopt snel en kan indrukwekkend goed zwemmen en klimmen. Het is een schuw en alert dier, dat zeer achterdochtig is ten opzichte van vreemde voorwerpen. Bovendien is hij alleen 's nachts actief. Hierdoor is de bruine rat ondanks zijn talrijkheid niet gemakkelijk waar te nemen.

kopromplengte:

190–300 mm

staartlengte:

150–220 mm

gewicht: 200–500 g**te verwarren met:** zwarte rat, huismuis**voedsel:** zeer gevarieerd, wat voorradig is domineert het menu

83

Jan

Feb

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Dec

Vanwege de associatie met afval en water is de bruine rat ook bekend onder de naam *rioolrat*.

Muizenfamilies herkennen

Het herkennen van muizen is niet eenvoudig. Probeer eerst de familie te herkennen. Let op de staart, de oren en de bouw van het lichaam. Als je weet met welke familie je te maken hebt, kun je opzoeken welke soort het is.

120

SPITSMUIZEN

- zeer spitse snuit
- tenger lichaam
- staartlengte varieert per soort
- oren variëren per soort

WOELMUIZEN

- korte behaarde staart
- stompe snuit
- oren grotendeels verborgen in de vacht
- kroketvormig lichaam

WARE MUIZEN

- lange, onbehaarde staart
- vrij spitse snuit
- grote oren buiten de vacht

Vos

126

Jan
Feb
Mrt
Apr
Mei
Jun
Jul
Aug
Sep
Okt
Nov
Dec

kopromplengte:

50–80 cm

staartlengte: 33–50 cm

gewicht: 3,5–10 kg

niet te verwarren met andere dieren, maar sommige rode zwerfkatten kunnen voor een vos aangezien worden

voedsel: konijnen, hazen, muizen, aas, fruit en insecten

De vos is een hondachtig roofdier met een schitterende rode vacht en een grote pluimstaart. Wie hem goed te zien krijgt, ziet een subtiele zwarte streep over de spitse snuit en kijkt in twee sluwe amberkleurige ogen in een kop met driehoekige oren. Alles is indrukwekkend aan dit dier. De vos weet succesvol gebruik te maken van de meest uiteenlopende landschappen. Meestal jaagt hij 's nachts, maar in gebieden waar hij niet vervolgd wordt, is hij ook overdag actief. Dan heb je de meeste kans om hem tegen te komen.

Aan de vos worden veel eigenschappen toegekend, vooral sluwheid. Hij speelt de hoofdrol in veel fabels, sprookjes en verhalen. Bekende voorbeelden zijn *Van den vos Reinaerde*, *De vos & de raaf* en Lowieke de vos uit *De Fabeltjeskrant*.

Boommarter

127

De boommarter is groter dan een kat. De vacht en staart zijn donkerbruin. Onder de spitse kop met opstaande ronde oren prijkt een kenmerkende gele keelvlek. Hij leeft in gebieden met grote bomen. Zeer behendig klautert hij over boomtakken en jaagt op eekhoorns en vogels in de boomkruinen. Om goed te kunnen springen, zijn de achterpoten langer dan de voorpoten – daarom loopt de boommarter met een gebogen rug. Het is een schuw dier dat zich weinig laat zien. Gelukkig neemt het aantal boommarters in Nederland sterk toe, zodat de kans op een waarneming groter wordt.

kopromplengte:

40–53 cm

staartlengte: 23–28 cm

gewicht: 0,9–2,0 kg

te verwarren met:

steenmarter

voedsel: kleine zoogdieren, vogels en hun eieren, vruchten en insecten

Roofdieren, zoals de boommarter, werden tot halverwege de 20e eeuw in Nederland sterk vervolgt. Ze werden gezien als ‘schadelijk’ omdat ze soms vee (zoals kippen) doden. Een ander argument om roofdieren te bestrijden was omdat ze jagen op andere dieren die juist als ‘nuttig’ werden gezien, zoals kleine zoogdieren en vogels. Veel roofdieren waren daardoor erg zeldzaam geworden.

Tegenwoordig zijn roofdieren in ons land beter beschermd.

Jan
Feb
Mrt
Apr
Mei
Jun
Jul
Aug
Sep
Okt
Nov
Dec

Bruinvis

148

Jan
Feb
Mrt
Apr
Mei
Jun
Jul
Aug
Sep
Okt
Nov
Dec

lengte: 135–180 cm
gewicht: maximaal 75 kg

te verwarren met: andere
dolfijnen

voedsel: vis

De bruinvis is een kleine, compacte dolfijn met een ronde kop. De bovenzijde is grijsbruin tot zwart, de buik is wit. Midden op de rug staat een kleine, driehoekige rugvin. Het is de meest algemene walvisachtige in de Noordzee en hij leeft bij voorkeur in ondiepe kustwateren. In de tweede helft van de 20ste eeuw was hij langs de Nederlandse kust heel zeldzaam geworden. Sinds het begin van de 21ste eeuw zijn de aantallen sterk toegenomen. Nu kun je bruinvissen vrij eenvoudig waarnemen door met een verrekijker vanaf een hoge duintop of ander hoog punt over zee te kijken. Hij zwemt rustig waarbij de rugvin regelmatig boven water komt. Het hele jaar door in de Noordzee aanwezig, voornamelijk in maart, juli en augustus.

De bruinvis leeft alleen of in kleine groepjes en springt niet uit het water zoals andere dolfijnen doen.

Whalewatch

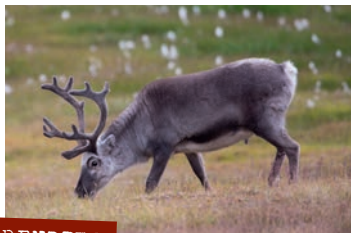
Walvissen zijn enigmatische dieren. Zo groot en zo majestueus als ze onder water zijn, zo onzichtbaar zijn walvissen voor ons aan de oppervlakte. We moeten vele uren op zee vertoeven om een enkele glimp op te vangen van het moment dat een walvis aan de oppervlakte komt om adem te halen. Maar als het moment daar is, beseffen we wat er buiten ons blikveld gebeurt. Er zwemt een dier dat groter is dan we ons kunnen voorstellen met een hersencapaciteit groter dan de onze. Voor een deel is dat nodig voor ultrasone communicatie, maar misschien kunnen deze vreedelievende dieren wel dingen begrijpen die wij niet weten. Sinds de algehele stop op de walvisjacht namen de aantallen van de meeste soorten weer toe en daarmee de kans op het zien van een walvis. Vanaf verschillende plekken in Europa worden dagelijks tochten georganiseerd. De Lofoten, Spitsbergen, de Straat van Gibraltar en de Atlantische eilanden, zoals Madeira en de Canarische eilanden, zijn goede plekken om walvissen waar te nemen.

Lapland

Het prachtige weidse Lapland strekt zich uit over meerdere naties. Van het noorden van Noorwegen, via Zweden en Finland tot in Rusland. Net als bij Baskenland en Koerdistan zijn de grenzen niet nader gedefinieerd, maar gaat het om het leefgebied van een volk dat zich één voelt. In de korte zomer schijnt hier het hele etmaal de zon, in de lange poolwinter zorgt de witte sneeuw voor licht. Ongeveer vanaf de langste dag vormen de plasjes gesmolten sneeuw een kraamkamer voor muggen. Het kleine diertje wordt onwaarschijnlijk algemeen en vormt zodoende het voedsel voor veel zangvogels als blauwborst, ijsgors en talloze strandlopers die hier van de overdaad gebruikmaken om hun jongen groot te brengen. Misschien wel het belangrijkste dier van Lapland is het rendier. De oorspronkelijke bewoners, de Sami, trokken met de kuddes over de toendra, het levensritme van de bevolking was afgestemd op de jaarcyclus van het rendier. Tegenwoordig is de zorg voor de dieren meer en meer ingebed in het reguliere leven. Wie naar Lapland afreist, neemt insectenspray mee en waterdichte, warme kleding. Ik heb zelf ervaren dat de temperatuur binnen 1 etmaal 25 graden kan verschillen! In ruil voor de ontbering van insecten en instabiel weer, krijg je het mooiste landschap ter wereld.

168

RENDIER

Dit hert heeft een kenmerkende bouw: vrij korte poten, een korte hals en zowel man als vrouw dragen een lang gebogen gewei. Het dier leeft in grote kuddes op de toendra.

kopromplengte: 185–220 cm
schouderhoogte: 105–120
gewicht: 70–150 kg

ELAND

De eland is het grootste hert van Europa. Hij heeft een donkerbruine vacht en witte poten. Ook de kop is groot met een kenmerkend baardje onder de kin en een grote, overhangende bovenlip. Mannetjes dragen een groot, plat gewei. De eland leeft in de meest uiteenlopende landschappen van de kustlijn tot op de hoogvlaktes.

kopromplengte: 2-3 m
schouderhoogte: 150-220 cm
gewicht: 240-600 kg

LEMMING

Als een grote bontgekleurde woelmuis bepaalt de lemming het leven op de toendra. In sommige jaren is hij nauwelijks aanwezig. In andere jaren is hij talrijk en is dan een belangrijke voedselbron voor arctische roofvogels en uilen. Soms verplaatsen populaties

kopromplengte: 7-15,5 cm
staartlengte: 10-19 cm
gewicht: 10-130 g

WOLF

Kopromplengte: 100 cm

Staartlengte: 30 cm

Gewicht: 36-43 kg

Dagboek

NOTITIES

januari

194

SPOREN ZOEKEN
IN DE SNEEUW

HERTEN WERPEN
HUN GEWEIEN AF

februari

BIJ VOEDSELGEBREK GAAN
DIEREN ZWERNEN

GANGEN VAN DE VELDMUIS
KOMEN ONDER DE SNEEUW
VANDAAN

Soortenlijst

❑ aardmuis	105	❑ gems	173
❑ alpenmarmot	172	❑ gewone dolfin	164, 179
❑ alpensteenbok	173	❑ gewone grootoorvleermuis	61, 97
❑ baardvleermuis	133	❑ gewone vinvis	163
❑ bever	17, 19, 23, 37, 39, 116, 175	❑ gewone zeehond	41, 69, 144, 146-147
❑ beverrat	23, 177	❑ griend	179
❑ boomarter	22, 101, 127	❑ grijze eekhoorn	171
❑ bosmuis	38, 43, 55, 82	❑ grijze zeehond	145, 146-147
❑ bosspitsmuis	55, 130	❑ grote bosmuis	74, 129
❑ bruine rat	25	❑ haas	23, 24, 41, 93, 94
❑ bruine rat	23, 83	❑ hazelmuis	75
❑ bruinvis	25, 49, 52, 148	❑ heckrond	123
❑ bultrug	165	❑ hermelijn	22, 62, 99, 100
❑ bunzing	22, 37, 102	❑ hond	111
❑ camarguepaard	177	❑ huismuis	81
❑ camarguerund	176	❑ huisspitsmuis	45, 67, 80
❑ damhert	17, 23, 135, 139	❑ ijsbeer	167
❑ das	22, 125, 153, 171	❑ kat	91
❑ dwergmuis	103	❑ koe	49, 110
❑ dwergspitsmuis	132	❑ konijn	23, 38, 95, 143
❑ dwergvinvis	151	❑ konik	71, 122
❑ dwergvleermuis	41, 61, 63, 84	❑ laatvlieger	86
❑ edelhert	21, 22, 48, 54, 71, 73, 137, 139	❑ lemming	169
❑ eekhoorn	19, 20, 23, 46-47, 89	❑ magot	179
❑ egel	16, 23, 25, 26-29, 44, 58, 79, 153	❑ meervleermuis	37, 115
❑ eland	169	❑ moeflon	73
❑ geit	22, 111	❑ mol	39, 45, 96
		❑ muizen	42, 63, 120-121

❑ muskusrat	55, 117	❑ watervleermuis	67, 114
❑ noordse woelmuis	69, 119	❑ wezel	21, 22, 98 , 100
❑ ondergrondse woelmuis	175	❑ wild zwijn	19, 23, 31, 73, 134
❑ orka	162	❑ wilde kat	75
❑ otter	23, 113	❑ wisent	157
❑ paard	23, 110	❑ witsnuitdolfijn	149
❑ poolvos	167	❑ woelrat	106
❑ potvis	67, 150 , 164	❑ wolf	183
❑ ree	19, 22, 40, 49, 136 , 139	❑ wolharige mammoet	155
❑ relmuis	175	❑ zwarte rat	107
❑ rendier	168		
❑ rosse vleermuis	45, 59, 61, 87		
❑ rosse woelmuis	31, 128		
❑ ruige dwergvleermuis	85		
❑ schaap	22		
❑ schotse hooglander	140		
❑ sneeuwhaas	170		
❑ soayschaap	141		
❑ steenmarter	22, 31, 90 , 101		
❑ tuimelaar	162		
❑ tweekleurige bosspitsmuis	131		
❑ tweekleurige vleermuis	88		
❑ veldmuis	21, 23, 59, 104		
❑ vleermuizen	23, 30, 32-35, 60		
❑ vos	19, 23, 36, 39, 66, 71, 126		
❑ walrus	167		
❑ walvissen	50, 59, 161		
❑ waterspitsmuis	69, 118		

Veel zoogdieren laten zich niet zo gemakkelijk zien: ze zijn schuw of 's nachts actief. Het zien van zoogdieren in het wild is misschien juist wel daarom een geweldige belevenis. De auteur neemt je mee in de geheimzinnige wereld van zoogdieren. Ga erop uit, verschuil je, en wie weet sta je straks oog in oog met een bever of een das, of een egel in eigen tuin.

Muizen en zeehonden, egels en edelherten; van piepklein tot Big Five, je leert ze kennen in deze vrolijke gids. Boordevol leuke weetjes over onze zoogdieren: hoe ze leven, hoe je ze kunt zien en wat je voor ze kunt doen.

- ✿ Leuke wetenswaardigheden over zoogdieren
- ✿ Talloze tips over hoe je zoogdieren kunt herkennen
- ✿ Welke zoogdieren kun je in welke maand zien?

Een vrolijke gids voor alle natuurliefhebbers!

Ook verschenen in dezelfde serie:

- Tuindieren
- Vogels
- Vlinders & Libellen
- Bijen & hommels

Jip Louwe Kooijmans werd als klein kind al geboeid door de natuur in de achtertuin van het ouderlijk huis. Het enthousiasme is nooit overgegaan, zijn hobby werd zijn werk. Bijna alle Nederlandse zoogdieren heeft hij in de hand gehad. Hij schreef verschillende boeken, waaronder *Vogels verrassend vlakbij* en *Zakgids vogels van Nederland en België*.

Met de serie **verrassend vlakbij** begint het genieten van de natuur dicht bij huis. In je eigen tuin of daarbuiten, wandelend en fietsend, in ieder seizoen. De ervaren schrijvers inspireren je om zelf iets voor de dieren en planten te doen en geven

gouden tips voor onverwachte ontmoetingen. Het prachtige **goudhaantje** is het kleinste vogeltje van Nederland en staat symbool voor deze serie.

KNNVUITGEVERIJ.NL

ISBN 978 90 5011 598 8

9 789050 115988 >